

$$\sum_{i=1}^n c_i x_i \leq s$$

$$\sum_{i=1}^n x_i = \max.$$

Az első feltétel azt mondja ki, hogy az egyes folyóiratokra fordított kiadásoknak arányosnak kell lenniük a megjelenési gyakoriság együtthatóval módosított elsődleges értékekkel. A második feltétel kizárja a folyóiratok előfizetésére rendelkezésre álló pénzügyi keret túllépését, míg a harmadik feltétel az előfizetni kívánt példányszám maximalizálását írja elő.

A folyóiratok elosztása

A kiválasztott folyóiratok optimális kihasználását célszerű elosztással lehet biztosítani. A szelektív információterjesztés adatain alapuló elosztási módszer a felhasználók bizonyos kritériumok szerinti csoportosítását teszi szükségessé. Ilyen kritériumok például:

- a földrajzi kritérium a felhasználók lakóhelye vagy munkahelye (város, megye stb.) szerint,
- az ágazati kritérium, a felhasználók népgazdasági ágazati hovatartozása szerint,
- a tárgyköri kritérium, amely a felhasználókat meghatározott gyűjtőkörű könyvtárak igénybevételére utalja.

Az így kialakított felhasználói csoportok szerint kell a folyóiratokat csoportosítani. A folyóiratok példányszámának arányban kell lennie a felhasználói csoport igényeivel. A folyóiratelosztási politikában arra kell törekedni, hogy a folyóirat mindig ahhoz a felhasználói csoporthoz jusson el legelőször, amelyik leginkább igényli.

/DANILOWICZ, C.-SZARSKI, H.: Evaluation and selection of scientific journals based of the data obtained from an information service system. = International Forum on Information and Documentation 6. köt. 4. sz. 1981. p. 34-38./

(Takács Vilmos)

Az időszaki kiadványok könyvtárközi hozzáférhetőségének hatása az előfizetéssel—lemondással kapcsolatos döntésekre

A könyvtári állománygyarapítás megosztása tárgyában rendezett 1976-os Pittsburgh-i konferencia sikere világosan megmutatta, hogy — legalábbis a könyvtárosok

körében — mindinkább tért hódít az állományok hozzáférhetőségének és megosztásának elve. Sőt, az irodalomban bőven található utalás arra is, hogy az időszaki kiadványok könyvtárközi elérhetősége — az eredetik kölcsönzése vagy fotómásolatok szolgáltatása révén — fontos szempont lehet az előfizetések fenntartására, illetve lemondására vonatkozó döntésekben.

Az irodalomban ennek ellenére eddig nagyon kevés adatot publikáltak arra nézve, hogy a könyvtárközi kölcsönzés közvetlen hatással van-e a folyóiratelőfizetésekre.

Az ASLIB 1977-ben végzett felméréseinek tapasztalati adatai azonban betekintést adnak ebbe a kérdéskörbe is. A felmérés során 250 egyetemi, kutató- és ipari könyvtárat képviselő könyvtárost kértek fel arra, hogy relatív fontosságát illetően minősítse mindazt a 18 tényezőt, amely egyetlen (de nem meghatározott) folyóiratrendelés lemondására vonatkozó döntésben szerepet kap, mégpedig a következő kategóriák szerint: „nagyon fontos” (4), „fontos” (3), „kevésbé fontos” (2), „nem fontos” (1). A válaszokban a 18 tényező közül a „könyvtárközi kölcsönzéssel elérhető” tényező — 2,65-ös átlagpontszámmal — a hatodik helyre került az 1,21-től 3,41-ig terjedő skálán.

Az ASLIB felmérése azonban nem vonatkozott közvetlenül arra, hogy egy adott könyvtárközi kölcsönzési hálózat milyen hatással van az előfizetések fenntartására, ill. lemondására vonatkozó döntésre az egyes folyóiratok esetében.

Észak-Dakotában az egyetemi és más könyvtárak — az Egyetemi Könyvtárak Hosszútávú Tervezési Bizottságának (Long-Range Planning Committee for Academic Libraries) ösztönzésére — 1975-ben szerződést kötöttek a Minnesotai Könyvtárközi Telekommunikációs Csere (Minnesota Interlibrary Telecommunications Exchange, Minitex) rendszerrel könyvtárközi kölcsönzésre és más szolgáltatásokra. Ezt a szerződést az elkövetkező években az Észak-Dakotai Állami Könyvtár (North Dakota State Library) égisze alatt újították meg.

A megegyezés gyakorlati eredménye az egyesített Észak-Dakota/Minitex hálózat lett. Ez azt jelenti, hogy az Észak-Dakotai Egyetem (University of North Dakota, UND) folyóiratcikkre vonatkozó kéréseit közvetlenül ahhoz az észak-dakotai könyvtárhoz, illetve szükség esetén a sorban következő többi könyvtárhoz továbbíthatja, amely rendelkezik a kérdéses folyóirattal. Sikertelenség esetén a kérés automatikusan a Minitex központba jut, ahonnan a különböző minnesotai és más kooperáló könyvtárak elérhetők.

Az egyesített hálózatot széles körben népszerűsítették és támogatták az észak-dakotai könyvtárak körében. A hálózat hatékonysága az egyetemi könyvtári felhasználók igényeinek kielégítése terén — különösen a folyóiratcikkre vonatkozóan — kiemelkedő. Az

$$\sum_{i=1}^n c_i x_i \leq s$$

$$\sum_{i=1}^n x_i = \max.$$

Az első feltétel azt mondja ki, hogy az egyes folyóiratokra fordított kiadásoknak arányosnak kell lenniük a megjelenési gyakoriság együtthatóval módosított elsődleges értékekkel. A második feltétel kizárja a folyóiratok előfizetésére rendelkezésre álló pénzügyi keret túllépését, míg a harmadik feltétel az előfizetni kívánt példányszám maximálását írja elő.

A folyóiratok elosztása

A kiválasztott folyóiratok optimális kihasználását célszerű elosztással lehet biztosítani. A szelektív információterjesztés adatain alapuló elosztási módszer a felhasználók bizonyos kritériumok szerinti csoportosítását teszi szükségessé. Ilyen kritériumok például:

- a földrajzi kritérium a felhasználók lakóhelye vagy munkahelye (város, megye stb.) szerint,
- az ágazati kritérium, a felhasználók népgazdasági ágazati hovatartozása szerint,
- a tárgyköri kritérium, amely a felhasználókat meghatározott gyűjtőkörű könyvtárak igénybevitelére utalja.

Az így kialakított felhasználói csoportok szerint kell a folyóiratokat csoportosítani. A folyóiratok példányszámának arányban kell lennie a felhasználói csoport igényeivel. A folyóiratelosztási politikában arra kell törekedni, hogy a folyóirat mindig ahhoz a felhasználói csoporthoz jusson el legelőször, amelyik leginkább igényli.

/DANILOWICZ, C.-SZARSKI, H.: Evaluation and selection of scientific journals based of the data obtained from an information service system. = International Forum on Information and Documentation 6. köt. 4. sz. 1981. p. 34-38./

(Takács Vilmos)

Az időszaki kiadványok könyvtárközi hozzáférhetőségének hatása az előfizetéssel—lemondással kapcsolatos döntésekre

A könyvtári állománygyarapítás megosztása tárgyában rendezett 1976-os Pittsburgh-i konferencia sikere világosan megmutatta, hogy — legalábbis a könyvtárosok

körében — mindinkább tért hódít az állományok hozzáférhetőségének és megosztásának elve. Sőt, az irodalomban bőven található utalás arra is, hogy az időszaki kiadványok könyvtárközi elérhetősége — az eredeti kölcsönzése vagy fotómásolatok szolgáltatása révén — fontos szempont lehet az előfizetések fenntartására, illetve lemondására vonatkozó döntésekben.

Az irodalomban ennek ellenére eddig nagyon kevés adatot publikáltak arra nézve, hogy a könyvtárközi kölcsönzés közvetlen hatással van-e a folyóiratelőfizetésekre.

Az ASLIB 1977-ben végzett felmérésének tapasztalati adatai azonban betekintést adnak ebbe a kérdéskörbe is. A felmérés során 250 egyetemi, kutató- és ipari könyvtár képviselő könyvtárost kértek fel arra, hogy relatív fontosságát illetően minősítse mindazt a 18 tényezőt, amely egyetlen (de nem meghatározott) folyóiratrendelés lemondására vonatkozó döntésben szerepet kap, mégpedig a következő kategóriák szerint: „nagyon fontos” (4), „fontos” (3), „kevésbé fontos” (2), „nem fontos” (1). A válaszokban a 18 tényező közül a „könyvtárközi kölcsönzéssel elérhető” tényező — 2,65-ös átlagpontoszámmal — a hatodik helyre került az 1,21-től 3,41-ig terjedő skálán.

Az ASLIB felmérése azonban nem vonatkozott közvetlenül arra, hogy egy adott könyvtárközi kölcsönzési hálózat milyen hatással van az előfizetések fenntartására, ill. lemondására vonatkozó döntésre az egyes folyóiratok esetében.

Észak-Dakotában az egyetemi és más könyvtárak — az Egyetemi Könyvtárak Hosszútávú Tervezési Bizottságának (Long-Range Planning Committee for Academic Libraries) ösztönzésére — 1975-ben szerződést kötöttek a Minnesotai Könyvtárközi Telekommunikációs Csere (Minnesota Interlibrary Telecommunications Exchange, Minitex) rendszerrel könyvtárközi kölcsönzésre és más szolgáltatásokra. Ezt a szerződést az elkövetkező években az Észak-Dakotai Állami Könyvtár (North Dakota State Library) égisze alatt újították meg.

A megegyezés gyakorlati eredménye az egyesített Észak-Dakota/Minitex hálózat lett. Ez azt jelenti, hogy az Észak-Dakotai Egyetem (University of North Dakota, UND) folyóiratcikkre vonatkozó kéréseit közvetlenül ahhoz az észak-dakotai könyvtárhoz, illetve szükség esetén a sorban következő többi könyvtárhoz továbbíthatja, amely rendelkezik a kérdéses folyóirattal. Sikertelenség esetén a kérés automatikusan a Minitex központba jut, ahonnan a különböző minnesotai és más kooperáló könyvtárak elérhetők.

Az egyesített hálózatot széles körben népszerűsítették és támogatták az észak-dakotai könyvtárak körében. A hálózat hatékonysága az egyetemi könyvtári felhasználók igényeinek kielégítése terén — különösen a folyóiratcikkre vonatkozóan — kiemelkedő. Az

1978/1979-es költségvetési évben a Minitex 1341 személy 2522 folyóiratcikkre vonatkozó kéréséből 2372 kérést teljesített, vagyis az összes kérés 94,1%-át. A teljesítés közepes átfutási ideje — a kérés átadásától a kívánt anyag átvételéig — 5 és 6 nap között volt.

Azonban még így is kérdéses maradt, hogy az UND könyvtárának különböző kari egységei az egyes folyóiratokat illetően hajlandóak-e az előfizetés helyett az egyesített hálózatra építeni.

Közelítés és módszertan

1979 őszén az UND könyvtára a különféle karok egységeivel összesen 3030 időszaki kiadványt minősített („fontos”, „közepesen fontos”, „kevésbé fontos” és „értéktelen”), miközben minden tételnél ott szerepelt a kérdés: „Elfogadható-e a könyvtárközi kölcsönzés a tétel beszerzése helyett?”

Ezt követően mindazok az időszaki kiadványok, amelyek „kevésbé fontos” vagy „értéktelen” minősítést kaptak egy vagy több egységtől is, az előfizetés lemondását javasoló jegyzékre kerültek, s később többségüket ténylegesen is törölték az előfizetések sorából.

A fennmaradó kiadványok — vagyis azok, amelyeket egy vagy több egység is a „fontos” és a „közepesen fontos” kategóriába sorolt — tették ki azt az állományt, amelynek vonatkozásában megvizsgálták a könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatos kérdésre adott válaszokat. Mivel a megkérdezett 47 egység közül 15 egyáltalán nem válaszolt erre a kérdésre, az elemzés alapjául szolgáló adatbázis 2553 minősítést tartalmazott. A „fontos”, „közepesen fontos” és „kevésbé fontos” kategóriájú folyóiratoknál található igenlő válaszok azt jelezték, hogy a megkérdezett hajlandó igénybe venni a könyvtárközi kölcsönzést az adott folyóirat beszerzése helyett. Ezeket összeadták, és az összes válasza vetítve kiszámították a százalékos arányt.

Eredmények

A könyvtári egységek középátlagja az általuk *fontosnak minősített* időszaki kiadványok esetében — a vártnak megfelelően — csak 1,2% volt. A 32 egység közül 26 azt jelezte, hogy semmi esetre sem fogadja el a könyvtárközi kölcsönzést a folyóiratelőfizetés helyettesítésére ebben a kategóriában. A *közepesen fontosnak minősített* tételek esetében az átlag már 26,1%-ra nőtt. Az egyes egységek közötti eltérés ebben a kategóriában igen jelentős volt; 10 egység adott a kategória valamennyi tételére negatív választ, kettő pedig igenlőt.

Végül a harmadik, a *kevésbé fontos* kategóriában, ugyancsak a vártnak megfelelően, az egységek átlaga

77,2%-ot tett ki. Az egyes egységek közötti százalékos eltérések itt is jelentősek voltak.

Az egységek középátlagja súlyozatlan átlag. Vagyis az egyes egységek vonatkozásában a százalékos arány — mindhárom kategóriában — rendkívül eltérő mennyiségű folyóiraatra vonatkozik. A fontosnak ítélt kategóriában pl. a tételek száma a különböző egységekben 6 és 270 között mozog.

Összesen 39 olyan folyóirat fordult elő, amelyet ugyan egy vagy több egység fontosnak vagy közepesen fontosnak ítélt, de amely vonatkozásában valamennyi egység hajlandó volt a beszerzés helyett a könyvtárközi kölcsönzésre támaszkodni. Ezeket a folyóiratokat előfizetésből való törlésre jelölték, a döntés azonban az adott egység és a gyarapítási osztály közötti tárgyalások függvénye maradt.

Az UND esetében éppen az egyesített hálózat hatékonyságának köszönhetően vált lehetővé, hogy az egyes fakultások jelentős mértékben voltak hajlandók a könyvtárközi kölcsönzésre építeni az előfizetés helyett. Így bebizonyosodott, hogy a könyvtárközi kölcsönzés minősége közvetlenül és jelentősen befolyásolja az előfizetések fenntartására/lemondására vonatkozó döntéseket.

/WARNER E. S.: *The impact of interlibrary access to periodicals on subscription continuation/cancellation decision making* = *Journal of the American Society for Information Science*, 32. köt. 2. sz. 1981. p. 93–95./

(Fazekas Zsuzsa)

MEGJELENT

RÁDY FERENC

Ügyviteli, iratkezelési és gazdálkodási
alapismeretek

Bp. OMIKK-ÉTK, 1982. (TMI 9. sz.)

A kommunikáció napjainkra bekövetkezett robbanásszerű fejlődése sem csökkenti a levelezés jelentőségét. A levél maradt — és bizonyára marad is — a legpraktikusabb eszköz a személyi kapcsolatok pótlására. A levél, az irat fontos tulajdonsága bizonylati jellege, azaz: „a szó elszáll, az írás megmarad”. A levelezés tehát modern életünkben is igen fontos helyet foglal el, érdemes foglalkozni a levélírás „tudományával”.

A kiadvány terjedelme 33 oldal, ára 3,50 Ft.

Megrendelhető az OMIKK Értékesítési osztályától (1428 Budapest, Pf. 12.).